

УДК 37.73(091).477

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-1\(43\)-3314-3326](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-1(43)-3314-3326)

Ордіна Лариса Леонідівна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філософських та політичних наук Білоцерківського національного аграрного університету, Біла Церква, <https://orcid.org/0000-0003-4127-6225>

Ярмола Олександр Володимирович кандидат філософських наук, доцент кафедри філософських та політичних наук Білоцерківського національного аграрного університету, Біла Церква, <https://orcid.org/0000-0003-0972-178X>

ІСТОРІЯ ВИКЛАДАННЯ ЛОГІКИ У КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКІЙ АКАДЕМІЇ (XVII-XVIII ст.)

Анотація. Києво-Могилянська академія посідає особливе місце в історії української культури як провідний освітній та філософський центр ранньомодерної доби. Вона була не лише інституцією трансляції західноєвропейських освітніх моделей, але й осередком формування інтелектуальної еліти, яка відігравала важливу роль у церковному, культурному та політичному житті України.

Саме в межах освіти академії відбувалося систематичне засвоєння раціональних форм мислення, культури аргументації та диспуту, що відповідало загальноєвропейським стандартам університетської освіти XVII–XVIII ст.

Історія викладання логіки у **Києво-Могилянській академії** є важливою частиною розвитку філософської освіти в Україні та Східній Європі. Логіка була однією з центральних дисциплін курсу філософії, **викладалася безперервно з XVII по XVIII ст.** Саме в Києво-Могилянській академії сформувалася одна з найпотужніших логічних традицій у православному світі.

Аналіз досліджуваної проблеми проведений з використанням філософських, загальнонаукових методів та підходів. На основі компаративного підходу виявлено споріднені та відмінні явища у викладанні курсів логіки у КМА протягом XVII–XVIII ст., що дозволяє проаналізувати концептуальні ідеї Й. Кононовича-Горбацького, Ф. Прокоповича, Г. Кониського щодо ролі логіки у філософському просторі академії.

Історико-філософський аналіз еволюції логічної думки у Києво-Могилянській академії та метод реконструкції дозволив глибше розкрити

сутність курсів логіки, діахронно порівняти три етапи викладання курсів логіки у часі.

У статті визначено, що в історичному контексті курси логіки професорів Києво-Могилянської академії XVII–XVIII ст. були важливими навчальними дисциплінами, що спонукали мислити раціонально.

Дослідження історії логіки в КМА дає змогу побачити, як закладалися підвалини сучасного українського раціоналізму, який визначає українську освітню традицію як невід’ємну частину загальноєвропейської.

Для практичного дослідження курсів логіки важливе методологічне значення мають диспути: публічні та приватні, які вчили майбутніх українських діячів умінню витримувати психологічний тиск, **швидкості мислення та культури слова**.

Ключові слова: Києво-Могилянська академія, викладання логіки, історико-філософський аналіз, диспути.

Ordina Larysa Leonidivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Philosophical and Political Sciences, Bila Tserkva, National Agrarian University, Bila Tserkva, <https://orcid.org/0000-0003-4127-6225>

Yarmola Oleksandr Volodymyrovych Candidate of Philosophy Sciences, Associate Professor of the Department of Philosophical and Political Sciences, Bila Tserkva, National Agrarian University, Bila Tserkva, <https://orcid.org/0000-0003-0972-178X>

HISTORY OF TEACHING LOGIC IN THE KYIV-MOHYLA ACADEMY (X/II-X/III cen.)

Abstract. The Kyiv-Mohyla Academy occupies a special place in the history of Ukrainian culture as a leading educational and philosophical center of the early modern era. It was not only an institution for the transmission of Western European educational models, but also a center for the formation of an intellectual elite that played an important role in the church, cultural and political life of Ukraine. It was within the framework of education at the academy that the systematic assimilation of rational forms of thinking, the culture of argumentation and debate took place, which corresponded to the pan-European standards of university education of the 17th–18th centuries.

The history of teaching logic at the Kyiv-Mohyla Academy is an important part of the development of philosophical education in Ukraine and Eastern Europe. Logic was one of the central disciplines of the philosophy course, taught

continuously from the 17th to the 18th centuries. It was at the Kyiv-Mohyla Academy that one of the most powerful logical traditions in the Orthodox world was formed.

The analysis of the problem under study was conducted using philosophical and general scientific methods and approaches. Based on the comparative approach, related and distinct phenomena in the teaching of logic courses at the KMA during the 17th–18th centuries were identified, which allows us to analyze the conceptual ideas of J. Kononovich-Horbatsky, F. Prokopovich, and H. Konysky regarding the role of logic in the philosophical space of the KMA.

The historical and philosophical analysis of the evolution of logical thought at the Kyiv-Mohyla Academy and the reconstruction method allowed us to more deeply reveal the essence of logic courses and diachronically compare the three stages of teaching logic courses over time.

The article determines that in the historical context, the logic courses of professors of the Kyiv-Mohyla Academy of the 17th–18th centuries were important academic disciplines that encouraged rational thinking. Research into the history of logic at the KMA allows us to see how the foundations of modern Ukrainian rationalism were laid, which defines the Ukrainian educational tradition as an integral part of the pan-European one.

For practical research in logic courses, debates are of important methodological importance: public and private, which taught future Ukrainian figures the ability to withstand psychological pressure, speed of thinking, and culture of speech.

Keywords: Kyiv-Mohyla Academy, teaching logic, historical and philosophical analysis, disputes.

Постановка проблеми. Сьогодні сучасна українська освіта шукає коріння критичного мислення. Історичним фундаментом цього процесу є дослідження викладання логіки в Києво-Могилянській академії (КМА) XVII–XVIII століть. Вивчення того, як логіка готувала політичну та церковну еліту (гетьманів, дипломатів, просвітителів), допомагає зрозуміти високу якість тогочасної української дипломатії та полеміки. Основна наукова проблема полягає у виявленні **специфіки синтезу західно-європейської схоластичної традиції та візантійсько-православної ідентичності** у межах курсів логіки КМА. Проблема є актуальною, оскільки вона стосується не тільки навчальної дисципліни, а й інтелектуальних засад, на яких будувалася українська ідентичність та державність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У другій половині XX ст., зі створенням в Інституті філософії АН УРСР наукового осередку під керівництвом В. Нічик, до якого входили вчені М. Кашуба, М. Рогович,

І. Захара, В. Литвинов, Я. Стратій, В. Андрушко та інші фахівці, актуалізуються дослідження викладання філософії у Києво-Могилянській академії XVII-XVIII ст. Вчені впродовж 60-80-х років XX ст. вперше здійснили текстологічний аналіз низки філософських курсів професорів КМА залишених у рукописах. Члени наукового осередку під керівництвом Валерії Нічик, не лише вивчали, а й перекладали та видавали філософські курси професорів КМА.

Окрім публікацій у межах серії «Філософія в Києво-Могилянській академії», було перекладено вцілілу частину філософського курсу Феофана Прокоповича в повному обсязі (1980), курс логіки Георгія Кониського за 1749/50-1750/51 н. р. у повному обсязі (1990), курс логіки (малої і великої) Стефана Яворського (1992). Переклад та наукове опрацювання курсу логіки Йосипа Кононовича-Горбацького за 1639 р. під назвою «**Subsidium Logicae**» «Підручник логіки» або «Допомога з логіки» (1982 р.), став важливою подією для української філософії XX ст.[1]. Ґрунтовні дослідження викладання філософії у КМА містяться у працях І. Паславського, В. Горського, П. Кралюка, С. Конончук, В. Котусенка, М. Симчича, М. Ткачук, З Хижняк та ін. Але і сьогодні актуальною постає проблема недостатнього вивчення курсів логіки у Києво-Могилянській академії Х/II-X/III ст. Значна кількість рукописних курсів логіки (наприклад, Й. Кононовича-Горбацького, Ф. Прокоповича, Г. Кониського та ін.) все ще потребують детального наукового аналізу, перекладу та порівняння із західними аналогами.

Мета статті - історико-філософський аналіз викладання курсів логіки у Києво-Могилянській академії кінця XVII ст. - першої половини XVIII ст. у контексті європейської академічної філософії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Києво-Могилянська академія (далі - КМА) була першим закладом вищої освіти, що виник на основі саморозвитку греко-слов'янської православної традиції, відповідав запитам та потребам духовного життя українського народу в період активного державотворення та боротьби за національно-культурну ідентичність у XVII – XVIII століттях.

У цей час КМА була виразником та носієм специфічних рис духовності українського народу, могутнім чинником формування його самосвідомості, джерелом ідей боротьби за православну віру та національну свободу. Ще у XVI ст. в Україні з'являється інтерес до пізнання природи і суспільства, розширюючи обрії світських знань. Вагоме значення для подальшого світоглядно-культурного поступу мали твори українсько-польських гуманістів Станіслава Оріховського, Павла Русина, Юрія Дрогобича, діяльність Острозького культурно-освітнього центру, братських

шкіл, письменників-полемістів, розвиток друкарства, портретного живопису, книжкової графіки, вокально-інструментальної музики. З'являється й набуває значної ваги меценатство. Визначними суспільно-політичними, культурними діячами того часу були Костянтин Острозький, Герасим і Мелетій Смотрицькі, Іван Вишенський, Іван Федоров, Василь Суразький-Малюшицький, Йов Борецький.

На відміну від західноєвропейської культури, орієнтованої на раціональність, греко-слов'янська культура була орієнтована на духовність. Вона не виключала розум із пізнавальних операцій, але вершиною гносеологічного ряду вважала Логос-слово, яке випромінювало свою сутність у світ, було альфою й омегою цього гносеологічного коловороту. У греко-слов'янській культурі значно ширше значення мало інтуїтивне осягнення, вся сфера підсвідомого, що акумулює історичний розвиток людського досвіду і пізнання. Маючи багато спільного з середньовічною європейською культурою, діячі КМА зрозуміли необхідність більшого розвитку раціональних засобів пізнання і обрали принципом своєї діяльності синтез наукових надбань Заходу та Сходу Європи, засвоєння й осмислення інтелектуальних здобутків західноєвропейських народів на основі власних греко-слов'янських традицій духовного життя.

Починаючи з Києво-Могилянської академії в Україні розпочалося викладання філософії як окремої дисципліни, що становила певну систему теоретичних знань. На відміну від попередньої традиції, філософія відокремилася від теології, переросла у самостійну форму суспільної свідомості, окремий структурний компонент культури та зосередившись на світоглядному категоріально-понятійному синтезі стала одним із найважливіших механізмів єдності духовної культури українського народу. Започатковується професійна філософська діяльність, в основі якої лежить духовно-теоретичне засвоєння світу. Суттєвих змін зазнає і сам предмет філософії. Одночасно певні зміни відбуваються не лише в структурі предмета філософії, а й у субординації його частин. Переорієнтація філософії на засвоєння здобутків науки і культури Заходу належить до найрадикальніших реформ Петра Могили, які мали вирішальне значення для подальшого розвитку академії в Україні. Низка взаємопов'язаних явищ у галузі культури закономірно зумовила зміст лекційних курсів у КМА[2].

У Києво-Могилянській академії повний філософський курс складався з **логіки**, фізики, метафізики, етики. Повний філософський курс у КМА був універсальною системою знань, яка готувала не просто священників, а широко освічену інтелектуальну еліту - «вчених мужів», здатних оперувати категоріями світової науки. У XVII ст. на перше місце висувається логіка та натурфілософія, які не здобули достатнього опрацювання у попередньому

розвитку східнослов'янської філософії. КМА започатковує розробку проблем логіки власними науковими силами та вводить їх у сферу основних зацікавлень української філософії. **Логіку** викладали всі професори філософії, тому майже кожен курс, яких понад 30, включав великий логічний трактат. Варто додати, що близько 90% усіх філософських курсів професорів КМА, що дійшли до нашого часу, було створено наприкінці XVII та в першій половині XVIII ст. – у період найбільшого розквіту академії. Ця обставина додатково робить їх найбільш відповідними для комплексного аналізу з метою визначення тих філософських ідей, які домінували в лекціях з логіки[3].

3. Хижняк у передмові до енциклопедії «Києво-Могилянська академія у іменах (XVII-XVIII ст.)» зазначає: «Особлива роль в історії вітчизняної освіти й науки належить академічним курсам філософії та історії. За порівняно короткий термін професори Академії переосмислили світові філософські здобутки від античності до Нового часу й виробили власні концепції, обґрунтовані на національній філософській спадщині та ментальності українського народу [4, с. 14].

Філософські дисципліни, зокрема логіка, виконували не лише дидактичну, а й світоглядну функцію. Вони формували інтелектуальні інструменти, необхідні для участі в богословській та політичній полеміці, а також сприяли становленню раціоналістичних елементів у культурі українського бароко. Як засвідчують курси **Йосипа Кононовича-Горбацького**, Феофана Прокоповича, Георгія Кониського та інших професорів, логіка розумілася не просто як техніка мислення, а як необхідна передумова будь-якого систематичного знання. Логічна школа КМА підготувала цілу плеяду діячів, які згодом розбудовували освіту не лише в Україні, а й у всьому східнослов'янському світі. Вміння чітко формулювати тези та спростовувати аргументи суперника було головною «зброєю» випускників КМА в інтелектуальних битвах того часу.

Для глибшого аналізу ми розглянемо історію викладання курсів логіки у Києво-Могилянській академії, яка складається з трьох ключових етапів. Кожен із них мав своїх представників, специфічні підручники та філософську орієнтацію.

На першому етапі викладання логіки базувалося на коментарях до праць Аристотеля, переосмислених через західноєвропейську «другу схоластику» (зокрема, вплив Коїмбрської школи та іспанських авторів). Видатною постаттю першого етапу був **Йосип Кононович-Горбацький** (пом. 1653) – український вчений, філософ, ректор Києво-Могилянського колегіуму (1642-1646). Його діяльність припала на «золотий вік» реформ Петра Могили, коли закладалися інтелектуальні стандарти закладу. У 1635

р. вчений був запрошений на викладацьку діяльність до колегіуму. Спочатку займав посаду професора риторики (1635-1636 н.р.), пізніше – посаду професора філософії (1639-1642 рр.)[2].

Йосиф Кононович-Горбацький був архітектором тієї логічної системи, яка панувала в Києво-Могилянській академії протягом десятиліть. Визначною працею що збереглася, є його підручник логіки, 1639 р. («Subsidium Logicae»). Й. Кононович-Горбацький писав його в часи гострої полеміки між православною, католицькою та протестантською церквами. Цей курс став першим систематичним викладом логіки в стінах Києво-Могилянської академії. Логіка розглядалася як практичне мистецтво мислення та теоретична наука і використовувалася у релігійних та політичних диспутах. Й. Кононович - Горбацький намагався відійти від занадто абстрактних суперечок, наближаючи логіку до потреб полемічного богослов'я. Вчений велику увагу приділяв структурі поняття та теорії силогізму.

Курс логіки Й. Кононовича - Горбацького ділився на дві частини, що відповідало існуючій на той час європейській традиції: «Мала логіка» (Logica Minor) та «Велика логіка» (Logica Major). «Мала логіка» зосереджувалася на формальних правилах мислення: вчення про поняття - як правильно визначати слова, щоб уникнути двозначності; вчення про судження - класифікація тверджень; вчення про умовиводи - детальний розбір фігур та модусів силогізму.

У «Великій логіці» вчений розглядав глибші гносеологічні питання: універсалії - дискусії про те, чи існують загальні поняття реально, чи лише в нашому розумі, (наприклад, «людина» взагалі); категорії Аристотеля - розгляд 10 основних категорій буття; доказовість - як відрізнити ймовірне знання від абсолютно достовірного. Що стосується методологічних підходів, то Й. Кононович-Горбацький не просто копіював західні зразки, а обґрунтовував важливі риси такі як: поміркований номіналізм - схильність до думки, що універсалії існують у розумі, але мають підґрунтя в реальних речах; антропоцентризм – логіка, насамперед, засіб вдосконалення людського розуму, який є «образом Божим»; критика схоластики - закликав відмовитися від надмірно складних логічних конструкцій, які не мають практичного застосування[5].

Дослідниця С. Конончук, аналізуючи філософський курс Йосифа Кононовича-Горбацького характеризує, насамперед, тенденції розвитку схоластичної філософії XVII-XVIII ст. та їх вплив на курси логіки Й. Кононовича-Горбацького та інших професорів КМА у XVII ст. «Логіка — це світло розуму, без якого ми блукаємо в темряві помилок» (3 лекцій Й. Кононовича-Горбацького)[6,154].

Отже, діяльність Й. Кононовича-Горбацького мала велике значення для Києво-Могилянської академії. По-перше, курс логіки став зразком для наступних поколінь викладачів (І. Гізеля, С. Яворського). По-друге, філософ адаптував складну латинську логічну термінологію, яка стала стандартною для українських вчених на наступні роки. По-третє, завдяки йому випускники КМА вважалися найкращими майстрами аргументації у Східній Європі.

Другий етап – це період синкретизму та барокової логіки, який охоплював 1690-1740 рр. У цей час логіка стає більш витонченою, але водночас обтяженою формалізмом. З'являються перші спроби синтезу традиційної логіки з новими раціоналістичними ідеями. Виникає інтерес до логіки як методології наукового пізнання.

Визначним представником цього періоду був Феофан Прокопович (1677-1736) – український вчений, богослов, філософ, письменник. З 1710 року по 1716 був ректором Києво-Могилянської академії. **Феофан Прокопович** – одна з найсуперечливіших та найвпливовіших постатей в історії української та східноєвропейської думки. Його курс логіки, прочитаний у Києво-Могилянській академії на початку XVIII століття, знаменував перехід від пізньої схоластики до ідей раннього Просвітництва. Філософ та математик, Ф. Прокопович починає критикувати «схоластичне багатослів'я». Він наполягає на очищенні логіки від зайвих метафізичних питань, наближаючи її до математичної точності. Якщо Й. Кононович-Горбацький заклав фундамент, то Ф. Прокопович здійснив справжній «інтелектуальний переворот». Він був людиною нового часу, яка намагалася поєднати традиційну логіку з раціоналізмом Р. Декарта та емпіризмом Ф. Бекона.

У своєму курсі «Логіка» (1706 р.) Ф. Прокопович запроваджує кілька революційних для того часу ідей: критика «засміченості» логіки, принцип сумніву, вплив Р. Декарта та наголос на математичному методі. Вчений вважав, що схоласти (у тому числі частково його попередники) занадто захоплювалися «субтильностями» — дріб'язковими питаннями, які не мають стосунку до реальності. Він пропонував викинути з логіки все, що не допомагає у пошуку істини. Хоча Феофан Прокопович залишався в межах офіційної церковної традиції, він активно впроваджував принцип сумніву. Для нього логіка — це інструмент, який допомагає розуму уникати помилок, а не просто вигравати суперечки.

Ф. Прокопович одним із перших у Києво-Могилянській академії почав стверджувати, що логіка повинна бути такою ж точною, як математика. Це підготувало ґрунт для пізнішого домінування раціоналістичної філософської доктрини Християна Вольфа[7].

Ф. Прокопович поділяв логіку на дві частини: діалектику (загальні правила) та власне логіку (прикладну). Він визначав логіку як інструмент («Organon») та наголошував, що логіка — це не самоціль, а знаряддя для відрізнення істини від хибі. Що стосується критики схоластики, то Ф. Прокопович висміював «порожні суперечки», закликаючи до лаконічності та практичності. Ф. Прокопович пропонував розглядати три дії розуму: сприйняття/поняття - формування ідей про речі; судження - поєднання понять; умовивід/раціональне міркування - виведення нових знань. Вчений вважав, що логік повинен не лише правильно мислити, а й переконливо доводити свою думку, що поєднувало його логіку з власним знаменитим курсом риторики[8].

Отже, перехід від логіки Й. Кононовича-Горбацького до логіки Ф. Прокоповича - це перехід від логіки як мистецтва захисту існуючого знання до логіки як інструменту відкриття нового знання. Це був шлях, який пройшла вся європейська думка, і Києво-Могилянська академія була в авангарді цього процесу у Східній Європі, а також пояснює, чому випускники КМА XVIII ст. були затребуваними - вони вже мали «модерне» мислення, адаптоване до вимог науки, що розвивалася.

Третій, завершальний етап - це період Просвітництва та Вольфганства (1750-1817 рр.), позначений переходом до німецького типу раціоналізму, коли схоластичні підручники витісняються системними курсами, орієнтованими на природничі науки.

Ключовою постаттю у цей період визначається діяльність Георгія Кониського (1717-1795) - філософа, церковного та культурного діяча, письменника. З 1745 р. він викладав курси філософії, риторики у КМА, а з 1752р. по 1755р. був ректором академії. Його праця «Logica» («Логічні настанови») є взірцем перехідного періоду, де логіка стає самостійною інструментальною наукою, очищеною від надмірної теології.

Аналіз підходу до викладання логіки Г. Кониського виявив такі особливості: домінування системи **Християна Вольфа**, у якій логіка стає частиною раціональної філософії; поділ на «Логіку теоретичну» та «Логіку практичну»; поява елементів психологізму. Курс логіки починає розглядати не лише правила мислення, а й природу людського розуму. Відбувається поступове витіснення латини: наприкінці XVIII ст. починаються спроби викладати основи логіки мовою, наближеною до народної або офіційної тогочасної термінології[9].

Г. Кониський визначає логіку як мистецтво, що спрямовує дії розуму до пізнання істини. На відміну від ранніх схоластів, він робить акцент на спрямуванні розуму, а не просто на техніці побудови силогізмів. Г. Кониський використовує системний підхід до аналізу знання, який

базується на чіткій ієрархії: вчення про поняття (логіка термінів); раціоналістичний підхід до суджень; пріоритет дедукції, але повага до досвіду. Він наполягає на точності термінології, а саме: чіткої дефініції, де кожне поняття має бути визначене через найближчий рід та видову відмінність. Г. Кониський детально обґрунтовує аналіз обсягу та змісту поняття (від збільшення змісту до зменшення його обсягу). Вчений впроваджує елементи вольфганського раціоналізму, де б будь-яке судження базувалося на законі достатньої підстави та законі суперечності. Хоча силіогізм залишається головним інструментом, Г. Кониський починає приділяти увагу індукції та емпіричним спостереженням, стверджуючи, що логічні висновки не повинні суперечити очевидним фактам природи.

Г. Кониський прагнув зробити логіку максимально доступною. Його лекції відрізнялися ясністю мови, практичністю та систематизацією. Він унікав заплутаних «барокових» конструкцій, впроваджував логіку в контекст природничих наук, які почали активно розвиватися в Києво-Могилянській академії (фізика, математика). Його курс був настільки логічно структурованим, що став основою для багатьох пізніших підручників у духовних семінаріях та школах[9].

Отже, курс логіки Г. Кониського — це вершина Києво-Могилянської логічної школи. Він перетворив логіку з «мистецтва ведення диспуту» на загальну методологію наукового мислення. Саме через його працю ідеї європейського раціоналізму остаточно закріпилися в українському інтелектуальному просторі XVIII століття.

Л. Діденко так характеризує філософську освіту в КМА: «Петро Могила створив освітню програму, яка містила здобутки тогочасних західноєвропейських учених-філософів, що поєднувалися із давньо-грецькими знахідками і складала основу курсів викладачів Києво-Могилянської академії. Саме на ґрунті поєднання ідей двох традицій філософування – античної та новодобової, а також під впливом української ментальності виникає українська філософія [10, с. 82]».

Логічні знання на практиці застосовувалися студентами у формі диспутів. Диспут був ключовим елементом навчального процесу в Києво-Могилянській академії. Це була форма перевірки знань, де логіка перетворювалася з теорії на живу практику аргументації. Диспути були **приватні** - проводилися в класах для тренування та **публічні** - великі урочисті події в конгрегаційній залі. На них запрошували гетьманів, церковних ієрархів та міщан. Тези для таких диспутів часто друкувалися окремими брошурами з розкішними бароковими гравюрами. Диспути вчили майбутніх українських діячів умінню витримувати психологічний тиск, **швидкості мислення** (пошук логічної відповіді за лічені секунди),

культури слова (критика висловлювалася у витонченій латині з дотриманням етикету).

Найвідоміший випускник Києво-Могилянської академії **Григорій Сковорода** будував свою філософію на фундаменті курсів логіки, хоча й надавав їй містичного та етичного забарвлення. Його діалоги — це пряма спадщина диспутів, уміння розрізняти «видиме» та «невидиме», що базується на логічному методі, який він засвоїв в Академії. Після закриття Києво-Могилянської академії у 1817 р., традиція логічних студій перейшла у Київську духовну академію (КДА), де виникла знаменита «Київська школа філософського теїзму». Школа ґрунтувалася на ідеях «філософії серця» та духовно-академічної традиції, яка пізніше вплинула на розвиток усієї української академічної філософії. Праці **Памфіла Юркевича** про «філософію серця» не заперечували логіку, а намагалися доповнити її, що було розвитком ідей Ф. Прокоповича про обмеженість суто формального підходу. Сьогодні відновлена НаУКМА продовжує цю традицію через: **курси критичного мислення, культуру дебатів, дослідницькі центри**. Вивчення рукописної спадщини професорів КМА допомагає відновити та зберегти традиції української історії філософії.

Висновки. Києво-Могилянська академія започаткувала **систематичне викладання логіки в Україні**; сформувала термінологію та стиль філософського мислення; вплинула на освіту в православному світі загалом. Вивчення логіки в Києво-Могилянській академії сформувало специфічний тип українського інтелектуала — «людину слова і аргументу», що вплинуло на розвиток національної філософії на століття вперед. Саме в стінах КМА через викладання логіки відбувалася адаптація латинської термінології до місцевого інтелектуального ґрунту. Багато понять, які ми використовуємо сьогодні (визначення, заперечення, доказ), мають коріння у тих латиномовних трактатах, що перекладалися та інтерпретувалися через систему диспутів. Викладання логіки в КМА формувало «людину слова» — інтелектуала, здатного довести свою правоту в будь-якій європейській аудиторії.

Методологія логіки в Києво-Могилянській академії навчила українців **пріоритету розуму та діалогічності**, а використання єдиного з Європою логічного апарату дозволяло бути повноправними учасниками інтелектуального життя Заходу.

Література:

1. Філософська думка в Україні: біобібліографічний словник / В. С. Горський, М. Л. Ткачук, В. М. Нічик – Київ: Пульсари, 2002. – 244 с.
2. Нічик В. М. Петро Могила в духовній історії України./ В.М. Нічик. - К.: Український Центр духовної культури, 1997. - 328 с.

3. Симчич М. *Philosophia rationalis* у Києво-Могилянській академії: компаративний аналіз могилянських курсів логіки кінця XVII - першої половини XVIII ст./ М. Симчич; Національний університет "Києво-Могилянська академія". - Вінниця: О. Власюк, 2009. - 238 с.
4. Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст.: енциклопедичне видання / [відп. ред. В. С. Брюховецький ; наук. ред., упоряд. З. І. Хижняк]. - Київ: КМ Академія, 2001. - 734 с.
5. Хижняк З. І. Кононович-Горбацький (Горбацький) Осип [Архівовано 17 серпня 2016 у Wayback Machine.] // Енциклопедія історії України : у 10 т. / ред.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАНУ. — К.: Наукова думка, 2009. - Т. 5:- С. 33.
6. Конончук С. Метафізичний контекст «Підручника з логіки» Йосифа Кононовича-Горбацького та барокова схоластика // Україна XVII століття: суспільство, філософія, культура. Збірник наукових праць на пошану пам'яті професора Валерії Михайлівни Нічик. — К.: Критика, 2005. — С. 151-156.
7. Нічик В. М. Феофан Прокопович. — К.: Дух і Літера, 1977. — 192 с.
8. Прокопович Ф. Філософські праці. В 3-х томах. — К.: Наукова думка, 1979–1981. — 524 с.
9. Кашуба М. В. Кониський Георгій [Архівовано 17 серпня 2016 у Wayback Machine.] // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. — К. : Наукова думка, 2009. — Т. 5 - С. 24.
10. Діденко Л. В. Онтологічно-антропологічна модель філософування Георгія Кониського: Монографія. — К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2007. — 212 с.

References

1. Horskyi, V. S., Tkachuk, M. L., & Nychyk, V. M. (2002). *Filosofska dumka v Ukraini: biobibliografichniy slovnyk* [Philosophical thought in Ukraine: a bio-bibliographic dictionary]. Pulsary. [in Ukrainian].
2. Nychyk, V. M. (1997). *Petro Mohyla v dukhovnii istorii Ukrainy* [Petro Mohyla in the spiritual history of Ukraine]. *Ukrainskyi Tsentri dukhovnoi kultury*. [In Ukrainian]
3. Symchych, M. (2009). *Philosophia rationalis u Kyievo-Mohylianskii akademii: Komparatyvnyi analiz mohylianskykh kursiv lohiky kintsia XVII – pershoi polovyny XVIII st.* [Philosophia rationalis at the Kyiv-Mohyla Academy: A comparative analysis of Mohyla logic courses from the late 17th to the first half of the 18th century]. O. Vlasiuk. [In Ukrainian]
4. Briukhovetskyi, V. S. (Ed.). (2001). *Kyievo-Mohylianska akademiia v imenakh, XVII-XVIII st.: Entsyklopedychne vydannia* [Kyiv-Mohyla Academy in names, 17th-18th centuries: An encyclopedic edition] (Z. I. Khyzhniak, Comp. & Sci. Ed.). КМ Akademiia. [In Ukrainian]
5. Khyzhniak, Z. I. (2009). *Kononovych-Horbatskyi (Horbatskyi) Osyp* [Kononovych-Horbatskyi (Horbatskyi) Osyp]. In V. A. Smolii (Ed.), *Entsyklopediia istorii Ukrainy* [Encyclopedia of the History of Ukraine] (Vol. 5, p. 33). Naukova Dumka. [In Ukrainian]
6. Kononchuk, S. (2005). *Metafizychnyi kontekst "Pidruchnyka z lohiky" Yosyfa Kononovycha-Horbatskoho ta barokova skholastyka* [Metaphysical context of "Logic Textbook" by Yosyf Kononovych-Horbatskyi and Baroque scholasticism]. In *Ukraina XVII stolittia: suspilstvo, filofosfiia, kultura: Zbirnyk naukovykh prats na poshanu pamiati profesora Valerii Mykhailivny Nychyk* (pp. 151–156). Krytyka. [In Ukrainian]
7. Nychyk, V. M. (1977). *Feofan Prokopovych. Dukh i Litera*. [In Ukrainian]

8. Prokopovych, F. (1979–1981). *Filosofski pratsi* (Vols. 1–3). Naukova Dumka. [In Ukrainian]
9. Kashuba, M. V. (2009). *Konyskyi Heorhii*. In V. A. Smolii (Ed.), *Entsyklopediia istorii Ukrainy* (Vol. 5, p. 24). Naukova Dumka. [In Ukrainian]
10. Didenko, L. V. (2007). *Ontolohichno-antropolohichna model filosofuvannia Heorhiiia Konyskoho: Monohrafiia*. Kyivskyi Universytet. [In Ukrainian]